

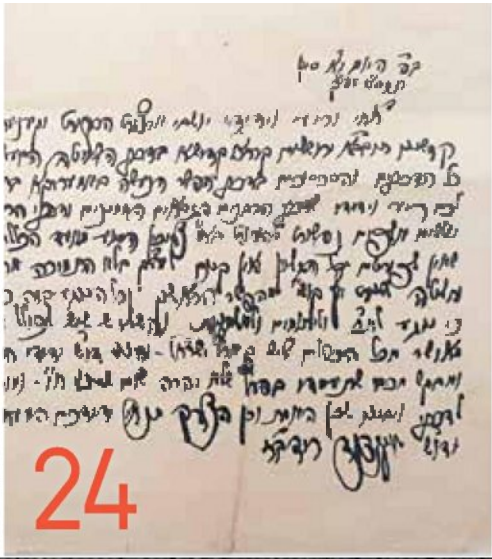

76105364-2	02/2021	מקור ראשון - דיוקן	עמוד 24	1/6	26.73x36.81
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

על עתיקים ומעתיקים

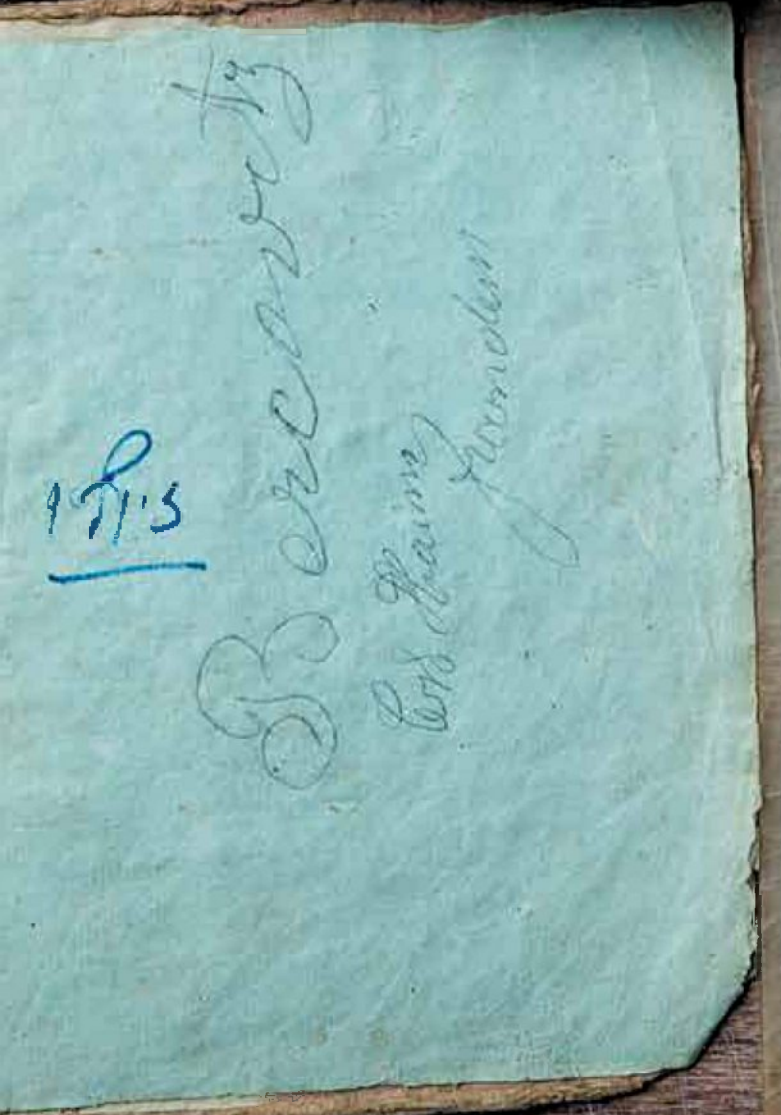
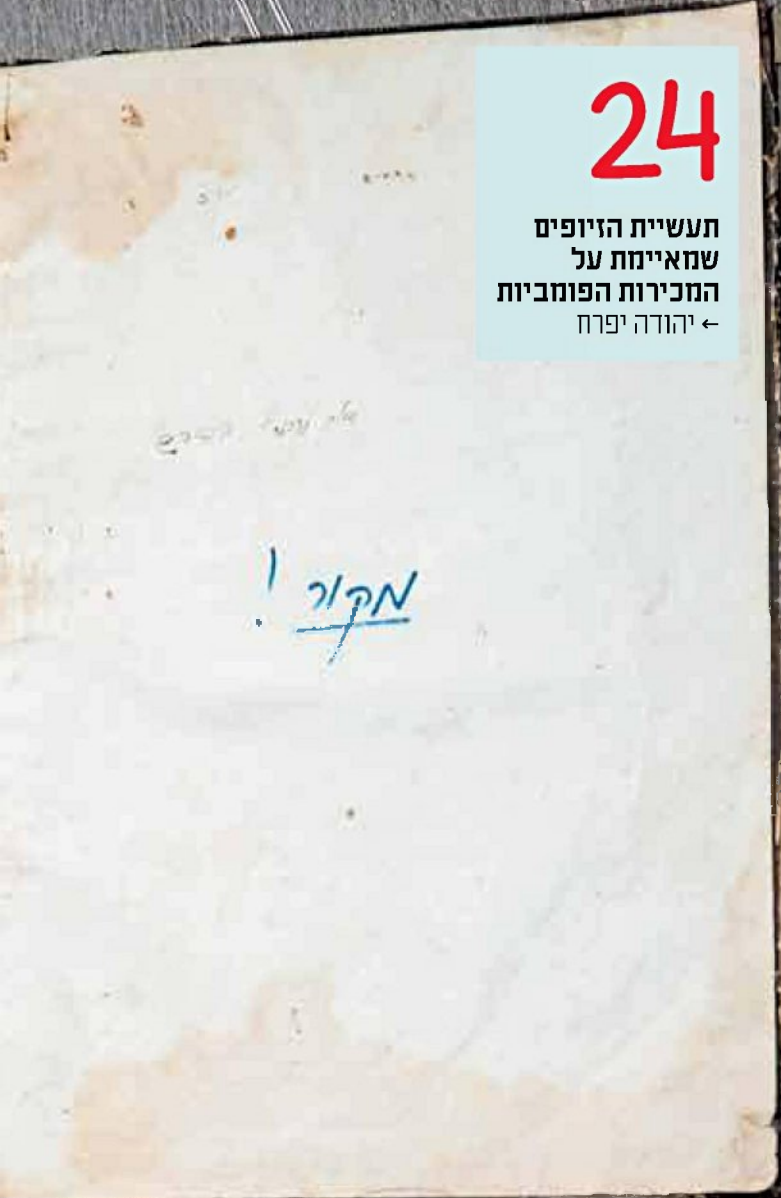
כך הפך הסחר ביודאיקה
לקרב מוחות בין זייפנים
מתוחכמים לבין האנשים
שחנסיים לחשוף אותם

יהודה יפרח | 24

24

תעשיית הזיופים
שחאיימת על
המכירות הפומביות
← יהודה יפרח

24

אורן
השוקרים
היהודים

בעידן האינטרנט והמכירות הפומביות
המקוונות, כל אחד יכול להפוך לאספן
יודאיקה ולרכוש בלחיצת כפתור ספר
נדיר במחיר מציאה של אלף דולר
בלבד. אלא שהשוק המשגשג הזה הוא
טרף קל לזייפנים, וגם הכלים שבידיהם
הולכים ומשתכללים: תערובות דיו
מיוחדות לפברוק כתבי יד, תוכנות
מחשב שמאפשרות לחקות חתימות
של רבנים, ומכונות תעשייתיות לייצור
פריטי שואה. כך הפך עולם העתיקות
לזירת פשיעה מודרנית

← יהודה יפרח | צילום: אוליבייה פיטוסי - פלאש 90

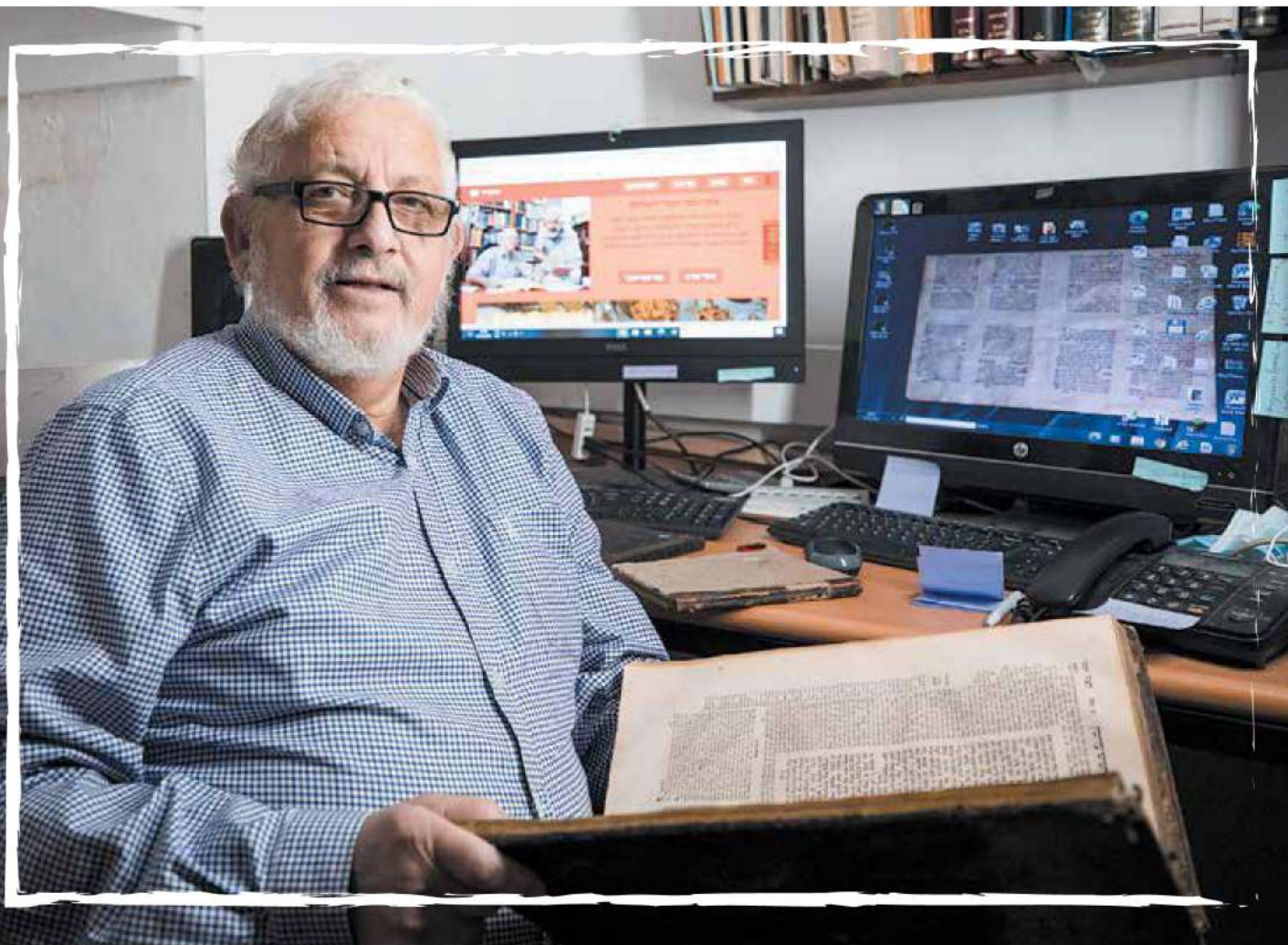
76105363-1	02/2021	מקור ראשון - דיוקן	עמוד 25	2/6	26.82x33.29
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציורו - 80790					

קשה להבחין בין הזיוף למקור. עותקים של "חיבת ירושלים"

76106735-5	02/2021	מקור ראשון - דיוקן	עמוד 26	3/6	26.99x32.57
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונות - 80790					

הבוצות הוואטסאפ של אספני היורדיקה סערו וגעשו בשל הפריט המרתק שהגיע לשוק. בית מכירות הציע לרוכשים הפוטנציאלים מכתב נדיר מהירדב"ז – ר' יעקב דוד וילובסקי, הרב של סלוצק ושל צפת, שנפטר לפני 107 שנים. אלא שאחד מהסוחרים בענף נזכר שמכתב דומה מאוד נמכר בבית מכירות גדול ומכובד לפני כשנתיים, תמורת 1,700 דולר. הוא איתר את צילום המכתב ההוא, השווה אותו לפריט המוצע, ומיד הבחין שזהו אותו הטקסט בדיוק – גם אם פעם אחת המילים נכתבו על נייר ארוך, ופעם אחת על נייר מלבני. ובמילים פשוטות: אחד מהמכתבים חייב להיות זיוף. בית המכירות שסגר את העסקה הקודמת הבהיר שהמכתב הגיע אליו מאחד מגדולי אספני היורדיקה בארה"ב, אדם רציני ואמין. בית המכירות האחר, שהוכר מהגילוי, מיהר לזמן אליו את המוכר "שלו". עד מהרה התברר כי זהו בחור ישיבה שמפיץ את מרכולתו תחת שלל שמות בדויים: פעם הוא משה כהן, ופעם דוד אסייג. למרות זאת נמנע בית המכירות מלהגיש תלונה במשטרה, מחשש שעצם פרסום התקלה שיצאה תחת ידו תפגע קשות בעסקיו מכאן ולהבא.

האירוע הזה, שהתרחש אך לפני שבועות אחדים, אינו נדיר בתחום. אבל תופעת הזיופים, בעיה ותיקה, החריפה מאוד עם השתכללות הכלים הטכנולוגיים המשמשים את הזיופים. היכולות העדכניות שבידיהם מכניסות את עולם העתיקות לסחרור, וגם אספנים מנוסים עשויים ליפול קורבן לתרמית.

"אספן אמיד פנה אליי פעם בהתרגשות עצומה", נזכר סוחר העתיקות אבי שטיינמן. "הוא אמר לי: 'שמע, עשיתי את עסקת חיי. קניתי שק מלא מטבעות מתקופת המרד הגדול ומרד בר כוכבא במחיר מציאה – 50 אלף דולר בלבד'. ענית: תביא את השק ונבדוק את המטבעות. בתוך כמה דקות הראיתי לו שהוא קנה סטוק של זבל. זבל טוב, זיוף ברמה גבוהה, אבל זיוף ודאי. 'במקרה הזה, אם הוא היה הולך למומחה הזיוף היה נחשף מיד. זיופים אחרים קשה יותר לגלות, כמו טלאי צהוב למשל. טלאי אותנטי מהשואה הוא אחד הפריטים הסחירים והרווחיים ביותר בשוק. השווי שלו הוא 300-700 דולר, ואין בעיה למצוא לו קונים. אבל כסוחר נתקלתי באינספור סיפורים באותו סגנון: יהודי יוצא למסע שורשים בפולין, מסתובב בגטו, ואז ניגש אליו אחד המקומיים ואומר לו 'יש לך כיפה וזקן, אולי הסיפור שלי יעניין אותך. אבא שלי שבר קיר בבית כדי להרחיב את הסלון, ומצא קופסה מלאה בדברים שכנראה שייכים ליהודים'. לפעמים הסיפור הוא שסבתא שלו הייתה חצי יהודייה, וכשהיא מתה מצאו את הפריטים בארון שלה. כך או כך, הוא מראה את הקופסה, ובתוכה יש כביכול טלאים צהובים, שטרות מהגטו, שהם מבוקשים מאוד, אפילו מטבעות שהיהודים עצמם טבעו. המקומי מציע את כל תוכן הקופסה בסכום סמלי של כמה מאות דולרים".

ואיך אפשר לזהות את הזיוף?

"לדוגמה, אם השטר מגוהץ וישר. הדבר האחרון שעניין יהודי בגטו היה לשמור על השטרות שלו מגוהצים. הוא דחף אותם לכיסים או מתחת לבגדים, והם לא יכולים להיות שמורים כאילו יצאו עכשיו מכספומט. לפעמים זה באמת שטר מהתקופה, אבל אין דרך לדעת אם הוא היה בשימוש של יהודים או לא. הבעיה היא שבפולין יש תעשייה שלמה של מכירת שטרות, מטבעות וחפצים שהם כביכול מהשואה. יש בוודשה עסקים שמתמחים בזה. לוקחים גלילי בד צהוב מיושן, ומציידים עליהם מגן דוד במדפסת טקסטיל או בטוש ישן. מייצרים ככה מאה טלאים, מוכרים אותם בגטו, וכך זה מגיע לארץ

לדוגמה שטרות של דולר שחילק הרבי מלובביץ'. יש סדר עיני בשטרות כאלה, והם נמכרים תמורת 120-150 דולר כל אחד. אפשר לזהות את התקופה שבה השטר יצא, אבל השטרות עצמם לא מסומנים. בדרך כלל מקובל להסתפק באישור של מי שקיבל את הדולר מהרבי".

גם במדינות ערב, מספר שטיינמן, פועלת תעשייה ענפה של זיופי יורדיקה. "תיירים מגיעים למרוקו או לירדן, והמקומיים שם מציעים להם ספר עתיק בן 500 שנה. מי שרגיש מעט מזוהה את הזיוף בקלות. אתה מסתכל בפנים ורואה עיטור של מגן דוד, שזה סמל שלא היה נפוץ עד לפני מאתיים שנה, או את סמל המנוחה של המדינה, או פסוק שכתובה בו המילה 'קל' במקום 'אל'. הזיופים לא מפסיקים לייצר, כי כנראה יש מספיק קונים לסחורה שלהם – אנשים שבטוחים שרכשו מציאה או החזירו ספר עתיק לעם היהודי, ומגלים שנפלו בפח".

מחברת סודית מהמלחמה

בדצמבר שעבר הורה בית משפט השלום בפתח תקווה לעצור את מכירתם של כמה פריטים היסטוריים שהוצעו באתר של בית מכירות ישראלי אחד. בקטלוג: סלילים שנשמרו בארכיון רשות השידור, ועליהם הקלטות של אירועים היסטוריים מתולדות המדינה; מפתח שנהב שקיבל הנשיא יצחק בן-צבי בעת ביקור באפריקה; ומחברת המסווגת "סודי", ובה סיכום של מבצע קדש שנכתב יומיים לאחר שוך הקרבות. הפרקליטות הודיעה שהיא פועלת למנוע את "העלמתם של פריטים המהווים נכסי מדינה בעלי חשיבות היסטורית ותרבותית", אבל יש בתחום מי שחושבים שזו אינה הבעיה האמיתית. "הכול עורבא פרח", אומר משה נחמני, סוחר עתיקות ואספן. "בקבוצות הפנימיות של הסוחרים מדברים על

משה נחמני (למטה): "בשוק העתיקות כולם חולמים לעשות 'מכה'. לפני כמה שנים מישהו קנה במיליון דולר את התנ"ך הראשון שהודפס בארה"ב, ומכר אותו ב-13 מיליון. ההזדמנויות הללו יוצרות בהלה לזהב ותמריץ לזיופים. פעם ברירת המחדל הייתה שחפץ שנמכר בבית מכירות הוא מקורי, היום המצב הפוך"

ומתגלגל לבתי מכירות, או שהקונה מבקש לתרום את הפריט ליד ושם. יש גם מסלול הפוך: פולני קונה בארץ ספרי קודש ישנים שאין להם ערך אספני גבוה, משלם עליהם עשרה דולרים, ואז חוזר לפולין ומשווק אותם כפריטים מעליית גג של בית שתושביו היהודים נרצחו בשואה. בסוף זה סידור 'תהילת ישראל' שנדפס בפולין, עלה ארצה וחזר לפולין כפריט אספני. "יש זיופים שתמיד יהיה קשה לגלות,

27.18x33.25	4/6	עמוד 27	מקור ראשון - דיוקן	02/2021	76106733-3
בנימין זאב הרצל - בהקשר לצינו - 80790					

120 עד 150 דולר
תמורת דולר יחיד. הרב
מלובביץ' מחלק שטרות

לחבר פירוש חכם על הטקסט הזה – זו גאונות נדירה, ולכן הירושלמי המזויף הפך בעצמו לפריט אספנות."

חור בתוכנית

רוב הזיופים יצירות פחות, ואינם כוללים כתיבת ספר יש מאין. "אחרי השואה למשל חסרו בארץ חומשים וספרים, ולכן בתי דפוס בתל אביב לקחו את 'חומש ורשה' או 'סידור' אור מציון, העתיקו אותם והרפיסו. זה ענה על צורך פשוט של אנשים בספרי קודש. עד היום יש מדפיס משוק הבוכרים שמוציא את סידור ליוורנו. מעבר לזה יש זיופים פלייליים של ספרים עתיקים, שבהם משקיעים הרבה אנרגיה וטכנולוגיה כדי למכור ברווח גדול. קח לדוגמה את זיוף 'חידושי הריטב"א': זייפן מקצועי לקח מספר עתיק, אמיתי, דפים עם סימני מים. על הנייר הישן הוא הדפיס העתק איכותי של דף השער של חידושי הריטב"א ושל העמודים מתוך הספר. הוא אפילו חתם עליו בחותמות ישנות שהיו ברשותו. הנה", רוזנפלד מראה לי את הספר המזויף, "המקור הוא משנת 1700, הזיוף מלפני 30 שנה".

סימני המים הם אחד האתגרים הגדולים העומדים בפני הזייפנים – ואחד הכלים העוצמתיים ליצירת מצג שווא. "עד 1850 כל המדפיסים הגדולים השתמשו בניירות עם סימני מים, כאלה שמתגלים רק כשאתה מחזיק בדף מול האור. לכל יצרן נייר גדול היה מעין לוגו ייחודי שלו שמוטבע בדף. לזייפנים של ספר עתיק יש שני מסלולים – או לייצר נייר חדש עם סימן מים, ואז הסיכון להיתפס הוא גדול; או לאתר ניירות עתיקים עם סימני מים מקוריים, ולהדפיס עליהם".

כך היה במקרה של 'זאדי אלחגארה', ההגדה של פסח הראשונה שהודפסה בעולם. היא יצאה ממכשיר הדפוס בעיר גווללרה בספרד בשנת ה'רמ"ב, 1482, וכללה טקסט בלבד, ללא איורים או עיטורים. עותק אחד בלבד נותר ממנה כיום, והוא שמור בספרייה הלאומית בירושלים. שם הניח עליה את ידיו רפאל פודה, אדם שעבד באגף כתבי היד העתיקים של הספרייה בסוף שנות השמונים. "בעבודתו הוא מצא כתב יד שבסופו קונטרס שלם (שישה דפים, שהם שלושה גיליונות) שכולו ריק", מספר רוזנפלד. הדפים האלה נשאו סימני מים המשייכים אותם לתקופת ההדפסה של ההגדה הראשונה.

הרבה עותקים, אז למה לא".
זיוף מרחיק לכת במיוחד הוא התלמוד הירושלמי על סדר קודשים. במאות ה־18 וה־19 ניטש ויכוח עז בין הפוסקים: האם מסכתות כאלה נכתבו ואבדו, או שלא היו מעולם? את הפצצה הטיל "שלמה אלגזי המכונה פרידלנדר" – תלמיד חכם שהתעמק בתלמוד הירושלמי, וחיבר את פירוש "חשק שלמה" למסכת יבמות. בשנת תרס"ו הוא פרסם סיפור מהמם, שלפיו אחיו מצא בטורקיה כתב יד עתיק של הירושלמי והעתיק אותו. בית דפוס בטרנסילבניה השתכנע שזהו טקסט אותנטי, והדפיס את מסכתות חולין ובכורות שאבדו ונתגלו מחדש. פרידלנדר גם חיבר למסכתות הללו פירוש מקיף. וכלל אותו בהדפסה. פוסקים כמו הרב שלום מרדכי שברדון והרב אליעזר דייטש כתבו המלצות חמות, וה"חפץ חיים", רבי ישראל מאיר מרדכי, אף החל להניח תפילין דרבנו תם בעקבות סוגיה בתלמוד החדש. ואז הגיע החוקר בנימין זאב באכר, וקלקל את החגיגה. הטקסט, הוא טען, ככל הנראה מזויף. בין חוקרים ורבנים התלקח פולמוס, ופרידלנדר עצמו פרסם כתבי פלסטר התוקפים את הרבנים המפקפקים במקורות הטקסט. מי שהכריעו שהמסכתות הן זיוף היו הרב יוסף רוזין ("הרוג'ז'בר"), הרב מאיר שמחה מדווינסקי והארמון" אברהם מרדכי אלטר מגור. בערוב ימיו גם פרידלנדר הודה שכתב את ה"ירושלמי" החדש, בתקווה להרוויח ממנו כסף.

"הוא באמת היה גאון", קובע רוזנפלד. "לזיוף את כתב היד, לכתוב מסכתות שלמות באותיות הספרדיות שהיו מקובלות במאה ה־12, להמציא סוגיות ברמה כזו שתלמידי חכמים מובהקים יהיו בטוחים שהם קוראים טקסט תלמודי מקורי, וגם

העתק איכותי על דף עתיק באמת. זיוף חידושי הריטב"א

כך שאלו לא הקלטות נדירות: את ההקלטה המקורית העתיקו לסלילים כמה פעמים שרצו. זו רק טיפה בים ממה שקורה בתחום הזה. אם פעם זיוף היה אפשרות רחוקה, וברירת המחדל הייתה שחפץ שנמכר בבית מכירות הוא מקורי, היום המצב הפוך.

"בשוק העתיקות כולם חולמים לעשות את המכה. לפני כמה שנים מישוה קנה במיליון דולר את התנ"ך הראשון שהודפס באר"ב, ומכר אותו ב־13 מיליון. ההודמנויות הללו נדירות, אבל הן יוצרות בלה לזהב, וכתוצאה מכך יש גם תמריץ חזק לזיופים".

נחמני עצמו נתקל במקרים כאלה מקרוב. "אחד מבתי המכירות הציע במחיר נמוך ציור של נחום גוטמן, ששוויי יכול להגיע ל־100 אלף דולר. קניתי אותו והתברר שהוא מזויף. לא הלכתי לתבוע כי לא היו לי אנרגיות לנהל הליך שלם בשביל 100-200 דולר".

בתעשיית מצגי השווא המפותחת שמור מקום נכבד לזיופי יודאיקה, וספרי קודש בפרט. "זיופי הספרים התחילו פחות או יותר עם הולדת הספר", אומר לנו משה רוזנפלד – אספן, סופר וחוקר. "זה עולם מרתק, זה עולם משוגע, עם המון כסף. האורים ותומים של חקר הספר העברי היה ישעיהו וינוגרד ז"ל (נפטר בחודש מאי 2020 – י"י), וזכיתי להיות תלמידו ושותפו במשך 33 שנים. בקרוב יצא לאור ספרו המתעד את הזיופים הגדולים בהיסטוריה, ומתוארים בו לא פחות מ־900 ספרים שזויפו ברמה כזו או אחרת. לפעמים זייפו רק את שם המחבר, ולפעמים העתיקו ספר שלם אחד לאחד, ומכרו אותו כספר מקורי".

אחת הדוגמאות המרהיבות היא ההעתקה של הספר "חיבת ירושלים", חיבור חסידיי-קבלי פופולרי שעוסק במקומות הקדושים. המהדורה הראשונה של הספר, שכתב ר' ישראל בק, נדפסה בירושלים בשנת תר"ד (1844). רוזנפלד מראה לי שני ספרים כמעט זהים, ומבקש ממני לזהות מהו "חיבת ירושלים" המקורי ומהו ההעתק. המלאכה קשה. "זה לפני דפוס האופסט (שבו יוצרים "צילום" של הטקסט על לוח מרוח בחומר כימי – י"י). הזייפן נדרש לא רק לסדר את כל אותיות הדפוס בהעתקה מדויקת של העימוד המקורי, אלא גם לייצר גלופות שלמות לשערים. מהדורת הזיוף כוללת העתקה של האיור בשער, שנראים בו בתי ירושלים והר הזיתים. אבל קשה מאוד להגיע לשלמות, ואם תעבור עמוד-עמוד, תמצא את ההבדלים".

לשם מה נעשתה כל העבודה הזו?

"כסף. אנחנו עדיין לא יודעים להגיד במדויק באיזה דפוס נוצר הזיוף, אבל הזייפן ישב בלמברג שבגליציה, רחוק מירושלים, והניח שאיש לא יטרח להשוות בין מהדורות שיצאו בשני קצות העולם. זה עבד והוא מכר

76105362-0	02/2021	מקור ראשון - דיוקן	עמוד 28	5/6	27.08x34.24
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

הזדמנות איכותית. גיליון עם חותמת מים, מוכן לזיוף

בשנת תרס"ו פרסם שלמה אלגזי סיפור מהמם, שלפיו אחיו מצא בטורקיה כתב יד עתיק של מסכתות אבודות מהתלמוד הירושלמי. הספר הודפס, פוסקים בכירים כתבו המלצות חמות, וה"חפץ חיים" אף החל להניח תפילין רבנו תם בעקבות סוגיה בתלמוד החדש. רק בערוב ימיו הודה אלגזי כי הוא שכתב את ה"ירושלמי", בתקווה להרוויח כסף מהמכירות

רוזנפלד מעדיף לא להסגיר את כל כלי העבודה שלו ושל עמיתיו, כדי לא לסייע לאויב. "אני לא מדבר על הזיכרונות החובבנים, אלה ששורפים את קצות הנייר כי נדמה להם שפתק שרוף נראה עתיק – אגב, זה סיפור שאירע רק החודש בבית מכירות גדול, שהציע למכירה מכתב ב־7,000 דולר. אני יכול לומר שאנחנו עוברים היום עם מעבדה פורנוגרפית של אדם שהיה תניניצב במשטרה והתמחה בזיהוי פלילי. המעבדה מסוגלת לתארך דיו בכתבי יד בסטיית תקן של שנים ספורות. אם מישו מביא לך מכתב של הבעל שם טוב, המעבדה תדע להגיד אם הטקסט הזה נכתב בשנים המתאימות במאה ה־18. אפשר גם להתמקד בקפלים בנייר, או בלכלוכים על הטקסט. בהקשר הזה צריך לחלק בין זיוף להמצאה – זיוף הוא הדפסה של מסמך על נייר עתיק; המצאה פירושה שיוך של חפץ עתיק באמת לדמות היסטורית בלי שיש לו קשר אליה".

שיטה אחרת למניעת תרמיות נלקחה מעולם הבנקאות. "נניח שחתמת על המחאה או מסמך אחר, והבנק נדרש לאשר את החתימה. כל חתימה שלך שונה במשהו מחברתה, ואחת השיטות

במילים אחרות: הזדמנות פז לזיוף המושלם. "פודה לקח את ההגדה וצילם אותה כדי להכין גלופות מדויקות. הוא עשה כמה וכמה ניסויים בדפים רגילים עד שהגיע לרמת הדפסה גבוהה מאוד, ואז הדפיס את ההגדה על הנייר העתיק, כשהוא מוריד כמובן תוספות שהופיעו בכתב יד. לאחר מכן הוא התפטר מעבודתו בספרייה הלאומית, נסע לארה"ב, נפגש עם שני סוחרים ושכנע אותם שזו ההגדה הראשונה בעולם. השניים שילמו לו 125 אלף דולר, ולקחו את ההגדה לבית המכירות סותבי'ס בתקווה למכור אותה בחצי מיליון דולר, תלוי במשוגעים שיגיעו למכירה באותו יום. "השמועה על ההגדה העתיקה עשתה לה כנפיים, ואנשים התחילו לחשווד. סותבי'ס הביאו את המומחה הכי גדול בעולם לאינקונבולים, ספרים שנדפסו במאה ה־15: פרופסור יהודי־הונגרי ששמו פרץ תשבי. לאחר מעשה פרופ' תשבי סיפר לנו, קבוצת סטודנטים שלמדו אצלו בבית הספר לספרנות, איך הוא עלה על הזיוף: בעותק שנמצא בספרייה הלאומית היה חור באחת האותיות. פודה צילם גם את החור, וכך גילו שהוא העתיק. הוא הועמד לדין ונגזר עליו עונש מאסר וקנס גבוה".

שרוף זה לא עתיק

ענפים רבים ספגו מכה קשה בתקופת הקורונה, אבל שוק היודאיקה דווקא שגשג לאחרונה. אנשים יושבים בבית ומחפשים הזדמנויות ברחבי הרשת, ויש מהם שמתייחסים לרכישת עתיקות כמניה מבטיחה: אפשר לקנות פריט באלף דולר, להניח אותו בארון לכמה שנים, ואז למכור אותו ב־20 אלף דולר. אך במקביל למעבר של שוק היודאיקה לזירת האינטרנט, גם תופעת הזיופים התרחבה והחריפה. האפשרות הזמינה לקיים מכירות פומביות בינלאומיות ברשת הביאה להקמתם של עשרות בתי מכירות חדשים, ואלה לא תמיד מקפידים לערוך בדיקות מקצועיות מספיק לזיהוי זיופים. "לכל סוג עתיקות יש מומחים גדולים שכל השוק ניזון מפיהם", אומר רוזנפלד. "הרב ישעיהו וייס מבני ברק, לדוגמה, הוא מומחה בעל שם עולמי לחתימות של גדולי ישראל. עשרות אלפים כאלה עברו תחת ידיו, והוא יכול להגיד לך באמצע הלילה אם חתימה פלוגנית שייכת לרב מסוים או לא. כשאומרים על חתימה 'שעיה וייס נתן', זה מספיק כדי למכור אותה כפריט אותנטי. יש כל מיני 'שיבע בוחרים' שעוברים בבתי מכירות ומנסים לחקות אותה, אבל זה לא זה.

"כשמדובר בספר, משתמשים קודם כול בתוכנה כמו 'אוצר הספר העברי הממוחשב' כדי לברר פרטי ביבליוגרפיה. בתי מכירות רציניים עוברים עם מומחים צמודים, אנשי אקדמיה שבדקים את הפריטים. כשמגיע אליהם ספר ישן, הם מוודאים שהוא מקורי ולפעמים אפילו נותנים אחריות. כשבתי מכירות כאלה מציעים כתב יד משנת 1720, אם הקונה יוכיח שזה לא נכון הוא יקבל פיצוי עד השקל האחרון. הם לא יכולים להרשות לעצמם למכור באלפי דולרים פריט מזויף. בניגוד אליהם, רבים מבתי המכירות החדשים לא מקפידים על אמות המידה הללו, והרבה סוחרים תמימים או אספנים לא מתחכמים נופלים ברשתם וקונים זיופים. "בסוף זה תחום שדורש מומחיות והתמקצעות. אם אתה סומך רק על מומחה מבית המכירות – שאולי אינו אקדמאי, ולא חי את הספרייה הלאומית מבפנים ולא גידל את עצמו כמומחה לעתיקות – אתה יכול להפסיד את המכנסים. אספן שמתכוון להשקיע 50 אלף דולר במכתב נדיר, בהחלט עשוי להשקיע 2,000-3,000 דולר בבדיקה מקצועית".

בין הזיכרונות לחושפיהם מתנהל מרוץ טכנולוגי מתמיד. כדי לברר אם טקסט מסוים הוא למעשה צילום נעזרים המומחים, בין השאר, בסריקת כתב היד בשיטת BMP, המאפשרת הגדלה ברזולוציה מפורטת ביותר.

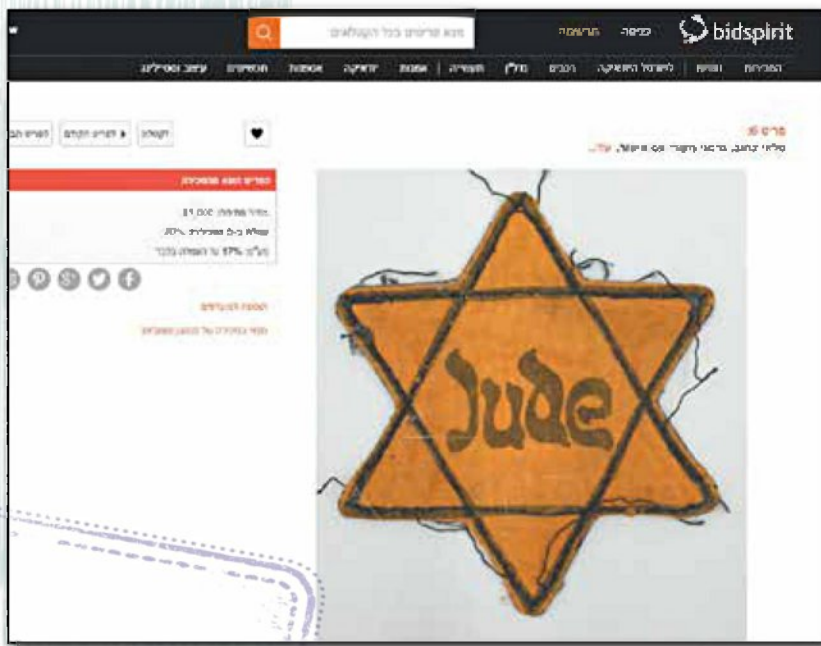

76106736-6	02/2021	מקור ראשון - דיוקן	עמוד 29	6/6	27.36x32.47
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

רווח או הפסד ביד המומחים.
זיכוי מכתבים

אבי שטיינמץ (לחטה): "תיירים מגיעים למרוקו או לירדן, והמקומיים שם מציעים להם ספר עתיק בן 500 שנה. מי שרגיש מעט מזהה את הזיוף בקלות. אתה מסתכל בפנים ורואה עיטור של מגן דוד, שזה סמל שלא היה נפוץ עד לפני מאתיים שנה, או את סמל המנורה של המדינה. אנשים בטוחים שרכשו מציאה או החזירו ספר עתיק לעם היהודי, ומגלים שנפלו בפח"

אחד הפריטים הרווחיים ביותר. טלאי צהוב באתר בית מכירות

במאה ה-19 התחילו להכניס כימיקלים לדיו, והם אלה שמגיבים. פעם הביאו לי כתב יד 'עתיק', ונגעתי בו בידים לחות ופתאום ראיתי שהדיו מתפשט. דיו מהמאה ה-16 לא יזוז גם אם תטבול אותו במים".

הרצל בארגז

לפריחת הזיופים מתלווה גם נזק משני – זיהוי שגוי של פריטים אותנטיים כמוזיפים, שעלול לגרום הפסדי עתק לאספן או לסוחר. "כי באפס הרגו איש", מכנה הסוחר ד' את התופעה. "יש בשוק כמה מומחי-על שכולם ניוונים מהם, ומילה שלהם יכולה לחרוץ גורלות לשבט או לחסד. מומחה כזה לא צריך אפילו לקבוע שזהו זיוף, מספיק שיגיד 'אני לא יודע, אני מפקפק' – ופריט שעשוי להימכר ב-150 אלף דולר לא שווה מאותו רגע אפילו עשרה דולרים.

"אני יכול להבין שהם לא רוצים ליפול ומעדיפים ללכת על בטוח ולא לקחת סיכונים, אבל לפעמים הם גורמים עוול של ממש. היה מקרה של סידור שהיה שייך לאחר מגדולי ישראל מהמאה ה-17, עם הערות בכתב יד. מעבדה אישרה את התאריך, והסוחר הגיע להסכמות עם בית מכירות גדול בחו"ל. בית המכירות ביקש חוות דעת של מומחה מסוים, שהציץ בסידור כמה רגעים ואמר: 'אני לא בטוח'. זה הספיק כדי לחסל את המכירה. אני לא יודע מה היה המניע שלו, אולי לא קיבל מספיק כסף על הבדיקה. לצערי, לא כולם בתחום הזה עוברים לשם שמיים. אני יודע על מומחה גדול שאם תיתן לו 5,000 דולר, הוא יאשר לך ספר גם כשהוא לא בטוח. אם הוא מרגיש שלא יהיה לו רווח גדול מהפריימקט, הוא לא יאשר את הספר. זו שיטה מאפיונרית. המומחה הוא שברק את הסידור לא התבקש לנמק את עצמו, ואחרי שאמר מה שאמר – אף אחד בשוק לא יתקרב לפריט הזה. הבעלים הפסידו הון תועפות ברגע."

כשאני שואל את נחמני אם יש אפיון סוציולוגי לשחקנים בשוק הידיאקה, שמוכנים להוציא סכומי עתק כדי להחזיק בידם כך עתיק, הוא משיב: "רוב האספנים שאני מכיר הם אנשי עסקים חילוניים אמידים, ורוב הסוחרים הם חרדים. הציבור הדתי-לאומי לא נמצא כמעט בשוק הזה – או כי אין לו יצר מסחר, או כי

אין בו הרבה עשירים. אספנות היא תחביב יקר שמשותף לכל האנשים העשירים כמעט. קח שם של אדם עשיר ששמעת עליו בתקשורת – רוב הסיכויים שיש לו אוסף עתיקות, או אפילו כמה אוספים. האנשים האלה הם הדלק של השוק, הם מכניסים אליו את הכסף הגדול. באמצע נמצאים הסוחרים שמבקשים לקנות בזול ולמכור ביוקר. "אחד האספנים הגדולים בארץ היה ירמיהו ריימן מחיפה. הוא החזיק אוסף עצום של פריטים ארץ-ישראליים מתקופות שונות, בשווי מיליוני דולרים – מכתבים של הרצל ושל טרומפלדור, בולים מהתקופה העותמאנית ומימי המנדט ועוד. לפני שנתיים הוא נפטר, וצאצאיו התחילו למכור את האוסף. הם פשוט מוכרים ארגזים מלאים בפריטים, ומקבלים אולי שליש מהסכומים שהוא הוציא. קנתי מהם ארגזים במאה דולר ומכרתי באלפי דולרים. באחד מהם שכב ספר נדיר, המהדורה הראשונה של 'מדינת היהודים' מאת הרצל. האספנים הגדולים ישלמו הרבה כסף עבור פריט כזה. "לא כולם עושים את זה בשביל כסף", אומר ריונפלד על האספנים. "יש אוהבי ספר, ויש אוהבי ספר מסוים, נגיד הגדה של פסח. הם אוהבים את ההגדה ואת פירושה, חוקרים את הטקסט והופכים בו. יש לי חבר שיכול לצלצל אליי בלילה כי הוא מתלבט אם לקנות הגדה וצריך חוות דעת מומחה. חבר אחר, עורך דין במשרד גדול במנהטן, חוזר הביתה בשלוש אחר הצהריים, עולה לספרייה הפרטית שלו, ויושב עד 12 בלילה עם הספרים העתיקים. הוא קורא כתיב יד, קונה ומוכר, חוקר טקסטים. מרגש אותו לגלות שבמהדורה פלונית של ספר שכולל בתוכו כמה חיבורים, השמיטו קונטרס מסוים כי הבן של המחבר התנצר. את המהדורה הזו הוא ישמור בארון. אוהבי ספר כמוהו אני הכי אוהב."

